

musique» nevét a mai párizsi nagy-opera is megtartotta, persze a »royale (királyi)« időszerűtlen szó helyére a »nationale (nemzeti)« került. Az olasz születésű, de teljesen elfranciásodott Lully Jean-Baptiste 1673 óta egészen francia ízű »zenés tragédiákat« írt: ritmusuk oly eleven és változatos, zenéjük annyira jellemzi a cselekményt, hogy mintegy száz évig műsoron maradtak s befolyásolták az olasz Cavalli Francescot s a következő nemzedéket, valamint az angolok legnagyobb zeneköltőit: Purcell Henryt (»Dido and Aeneas«, 1688.) és a német születésű Händel Georg Friedrichet (1685—1759) csak úgy, mint a francia Rameau Jean Philippe-et, a hangok rokonságának első megállapítóját (az összhangtan megalapítóját) — akinek hatása alatt a termékeny Gluck Christoph Willibald, a bécsi udv. opera karnagya öntudatra ébredve, a cikornyás (koloratúras) ének helyett természetes szépséget és jellemző hangmeneteket vallott a művészet főtörvényének, s a hasonló gondolkozású Calzabigi Raniero olasz költővel egymásután alkotta meg azokat a reformáló nagy műveit, amelyek új irányt adtak az opera műfajnak s ma is műsoron vannak: Orfeo ed Euridice (nálunk: Orpheus) 1672 óta, Alceste (1767), Paride ed Elena, majd a (tanítványa Mária Antoinette mellett) francia szövegre írt Iphigénie en Aulide (1772), Armide, Iphigénie en Tauride (1779).

Mozart Wolfgang Amadeus, a csodagyermekből lett isteni művész, szintén fél Európán utazott keresztül és tette műveit ismertekké. Az olasz hatást az ő remekei sem tagadhatják meg, de lassanként németebb ízűekké lesznek; a kisebbeket nem számítva, az »Entführung aus dem Serail (Szöktetés a szerályból)« nyitja meg a sort 1782-ben, »Le nozze di Figaro (F. lakodalma)«, »Don Giovanni (Don Juan)«, »Cosi fan tutte (Ilyenek a nők; szószerint fordítva: Így csinálják mindnyájan)«, »Die Zauberflöte (A varázsfuvola)« — ez aránylag a legnémetesebb műve — mind közmopolita zene, egyaránt szól minden nemzet lelkéhez, olyan bájjal és lebilincselő erővel, mely halhatatlanságát biztosítja. Beethoven egyetlen operája: »Fidelio« (1805) lélekbe markoló hatalmával korszakalkotó, nélküle Wagner el sem képzel-

hető; más nemzetek azonban nem siettek nyomdokaiba lépni.

A 19. század operája olyan sokszínű, túlbő a termése és szülői annyira egyéniek, hogy nemzetek szerint nem lehet őket egy kalap alá venni. A zenetörténészek megkíséreltek ilyen osztályozást: a mondavilágot felölelő *romantikus* opera nagyjai: Spohr (magyar színpadon ismeretlen), Weber (A bűvös vadász 1821, Oberon), Marschner (Templomos és zsidónő); *héroikus* opera szerzői: Spontini (Vesta szüze), Halévy (A királyné csatárai, A zsidó nő, Meyerbeer (Ördög Róbert, A hugenották, A próféta, Észak csillaga, Az afrikai nő; de pl. Dinorah idilli és romantikus!); *kómicus* operát írtak: Adam (A longjumeau-i postakocsi), Auber (Fra Diavolo, A fekete domino, stb.; ellenben A portici-i néma nő, Gusztáv vagy az álarcosbál: hősiek, A korona gyémántja: romantikus), Boieldieu (A fehér nő), Lortzing (Cár és ács, A fegyverkovács, A vadász), Nicolai (A windsori víg nők); *lírai* operákat költöttek: Gounod (Faust, Romeo és Julia, Philemon és Baucis), Thomas (Mignon, Hamlet), Massé (Pál és Virginia), Bizet (A gyöngyhalászok, Dzsámilé; de hova sorozhatnánk Carmen-t!)

És ez utóbbiakkal egyidőben komponál (saját szövegeire) a hősi, a romantikus, a misztikus Wagner Richárd, aki nagyszerű könyveiben és zenei alkotásaiban nemcsak érvényre emeli Gluck elvét — hogy a zene jellemző, a szöveg mindig érthetően tolmácsolt legyen —, hanem mint született rendező és nagykonceptiójú költő, az »együttes művészetet« (Gesamtkunstwerk) hirdeti és valósítja meg: »operak« elnevezés helyett a »zenésdráma« szót alkotja, mert a szövegül szolgáló dráma, cselekmény indítja meg a közönséget; a hallani és látni való járulékok: a zene, a mimika és gesztus, a jelmez, valamint a színpadi kép architektúrájának és színeinek más-más művészete egyenrangúan mélyíti a dráma hatását. S ahogyan a drámát nem versszakokban írják: ő a zenét is egyfolytában tovaömlő (a cselekményt, keretbe foglalható áriákkal, meg nem akasztó) áradatban komponálja, sőt a már Webernél található »emlékeztető motívum« (ismétlődő dallamcsíra) használatát ki-